

МОНІТОРИНГ ТА ОХОРОНА ЗЕМЕЛЬ

УДК 332.3

ПРОБЛЕМИ ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В УМОВАХ ЗАВЕРШЕННЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ РЕФОРМИ

*Мартин А.Г., доктор економічних наук, доцент
Шевченко О.В., аспірант**

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Проаналізовано стан використання земельних ресурсів, висвітлено головні проблеми правового регулювання охорони земель сільськогосподарського призначення в сучасних умовах. Запропоновано вдосконалення нормативно-правових засад раціонального використання й охорони земель.

Ключові слова: *земельні ресурси, землі сільськогосподарського призначення, охорона земель, раціональне використання земель.*

* Науковий керівник д-р екон.наук, доц. А.Г. Мартин.

Постановка проблеми

Землі сільськогосподарського призначення – особлива категорія земель, до складу якої входять кращі, родючі землі, що становлять цінне надбання нашої країни. У сільському господарстві земля використовується не тільки як просторовий базис для розміщення тих чи інших об'єктів, але як основний засіб виробництва для одержання сільськогосподарської продукції – сировини для виробництва продуктів харчування.

Довготривале екстенсивне ведення аграрного виробництва, надмірна сільськогосподарська освоєність,

забруднення земель пестицидами та радіонуклідами призвели до погіршення їхніх фізико-хімічних властивостей і навіть до розвитку процесів деградації. Головними причинами, що знижують продуктивність сільськогосподарських угідь, є невиконання агротехнічних, агрохімічних, меліоративних, фітосанітарних, протиерозійних та інших заходів щодо збереження й підвищення родючості ґрунтів. Також проблемним нині стало необґрунтоване вилучення сільськогосподарських, лісгосподарських та інших цінних земель для різних видів комерційного будівництва. Тому ефективне використання, відтворення й охорона земель сільськогосподарського призначення –

надзвичайно актуальне завдання сьогодення, розв'язати яке можна здійсненням економічних, екологічних, організаційних та інших заходів, у тому числі й удосконаленням чинного законодавства з охорони земель.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій

Питання раціонального використання та охорони земель сільськогосподарського призначення були й залишаються дуже важливими, адже вони стосуються національної безпеки держави. Розгляду їх питання присвячено роботи таких учених, як М.С. Богіра, О.О. Бредіхін, В.Г. В'юн, В.В. Горлачук, Д.С. Добряк, О.П. Канащ, В.М. Кривов, А.Г. Мартин, С.О. Осипчук, А.Я. Сохнич, М.Г. Ступень, А.М. Третяк та ін. Проте основні напрями регулювання охорони земель, що забезпечуватимуть раціональне використання і запобігатимуть наслідкам негативного впливу на землі сільськогосподарського призначення, потребують подальшого вивчення.

Мета статті – проаналізувати стан використання земельних ресурсів, висвітлити головні проблеми правового регулювання охорони земель сільськогосподарського призначення й запропонувати вдосконалення нормативно-правових засад раціонального використання та охорони земель.

Виклад основного матеріалу

За роки незалежності України стан земельних ресурсів значно погіршився і набув загрозливого характеру. Це, насамперед, стосу-

ється сільськогосподарських земель та їхнього ґрунтового покриття, який значною мірою втратив природні властивості самовідновлення [15].

Наша держава має потужний потенціал земельних ресурсів, загальна площа території становить 60,3 млн. гектарів. Землі сільськогосподарського призначення розташовані на 2/3 території України. Загальна площа земель сільськогосподарського призначення становить 42 776,9 тис. га при їх частці 73,8 % від загальної площі, що свідчить про високий рівень освоєності земель (табл.).

Проте ефективність використання земель сільськогосподарського призначення в Україні є значно нижчою, ніж у середньому в Європі. Й це притому, що розораність земель у нашій державі є найбільшою в світі – 51,0 % території країни і 71,8 % сільськогосподарських угідь. Такого рівня розораності земель не має жодна з розвинутих держав світу. Наприклад, у ФРН розорано 32 %, Великобританії – 18,5, а в США – 20 % сільськогосподарських угідь [11].

Відсутність суворого й надійного контролю за використанням земельних ресурсів і відповідної законодавчої бази призводить до споживацького ставлення до землі.

Певні позитивні зміни у галузі правового забезпечення охорони та раціонального використання земель сільськогосподарського призначення пов'язані з новим Земельним кодексом України, прийнятим 25 жовтня 2001 року [5]. Він визначає завдання щодо охорони земель, які полягають у забезпеченні збереження й відтво-

рення земельних ресурсів, екологічної цінності природних і набутих якостей земель.

Впровадження системи охорони земель передбачено статтями 162–164 Земельного кодексу України. З метою розвитку земельного та природоохоронного законодавства Верховною Радою України прийнято ряд законів, що регулюють питання використання й охорони земель, зокрема, «Про оренду землі» від 06.10.1998 року, «Про меліорацію земель» від 14.01.2000 року, «Про стандартизацію» від 17.05.2001 року, «Про особисте селянське господарство» від 15.05.2003 року, «Про землеустрій» від 22.05.2003 року, «Про іпотеку» від 05.06.2003 року, «Про охорону земель» від 19.06.2003 року, «Про державний контроль за використанням і охороною земель» від 19.06.2003 року, «Про фермерське господарство» від 19.06.2003 року, «Про розмежування земель державної та комунальної власності» від 05.02.2004 року, «Про екологічний аудит» від 24.06.2004 року, «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обмежень» від 01.07.2004 року, «Про захист конституційних прав громадян на землю» від 20.01.2005 року, «Про управління землями державної власності» від 21.09.2006 року, «Про державний земельний кадастр» від 07.07.2011 року та ін.

Основним законом, який установлює правові, економічні, організаційні, технологічні й соціальні основи охорони земель із метою забезпечення їх раціонального та ефективного використання, відтворення земельних ресурсів і підвищення родючості ґрунтів, збереження еко-

логічних функцій ґрунтового покриву й охорони довкілля є Закон України «Про охорону земель» [4].

Відповідно до згаданого Закону, охорона земель – це система правових, організаційних, економічних, технологічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання земель, запобігання необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського призначення для несільськогосподарських потреб, захист від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель лісового фонду, забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення [4].

Головними причинами, що призвели до неефективного й нераціонального використання і відтворення земель у сільському господарстві, є швидкі темпи проведення земельної реформи. Адже велику кількість нормативно-правових документів затверджували, не перевіривши їх у практиці, що не дало позитивного ефекту від їх впровадження.

Згідно з Постановою Верховної Ради УРСР «Про земельну реформу» від 18.12.1990 року завданням земельної реформи є перерозподіл земель державної власності з одночасною передачею їх у приватну та колективну власність, а також у користування установам, організаціям і підприємствам із метою створення умов для рівноправного розвитку різних форм господарювання на землі, забезпечення раціонального використання й охорони земель як фундаменту збалансованого розвит-

ку сільськогосподарського виробництва та підвищення продуктивності й ефективності аграрного сектора економіки [10].

Структура земель сільськогосподарського призначення України*

Адміністративно-територіальні утворення	Площа сільськогосподарських земель, тис. га	Сільськогосподарські вгіддя					Несільськогосподарські вгіддя		
		рілля	сіножагі	пасовища	багаторічні насадження	перелоги	землі під господарськими будівлями і дворами	землі під господарськими шляхами і прогонами	інші
АР Крим	1854,3	1269,5	2,0	436,4	76,5	10,6	26,0	27,5	5,8
Області:									
Вінницька	2065,1	1726,4	50,6	186,3	51,2	1,3	29,4	18,2	1,7
Волинська	1081,5	673,2	161,0	203,1	11,6	–	15,3	15,7	1,6
Дніпропетровська	2583,2	2126,1	17,2	317,1	53,8	–	39,1	21,3	8,6
Донецька	2094,8	1652,4	42,5	287,7	57,9	0,7	28,4	18,5	6,7
Житомирська	1587,8	1098,8	127,5	187,5	23,3	77,6	18,7	19,5	34,9
Закарпатська	470,2	199,8	94,8	130,3	26,8	–	5,2	10,0	3,3
Запорізька	2300,0	1905,1	83,6	216,0	39,0	–	33,7	20,6	2,0
Івано-Франківська	645,8	390,7	83,2	129,1	16,3	12,1	6,4	7,9	0,1
Київська	1793,4	1355,5	116,7	134,9	44,7	12,4	27,4	17,0	84,8
Кіровоградська	2083,8	1763,3	24,0	224,1	25,8	–	23,6	16,9	6,1
Луганська	1956,7	1279,7	86,3	464,0	29,6	49,8	23,4	19,4	4,5
Львівська	1293,6	796,1	187,6	257,6	23,0	0,7	15,8	12,3	0,5
Миколаївська	2056,6	1698,1	3,9	267,2	36,2	3,1	27,7	17,2	3,2
Одеська	2660,3	2072,5	50,7	353,3	88,3	27,5	34,5	31,0	2,5
Полтавська	2226,5	1770,5	162,1	201,7	29,0	4,9	34,5	22,4	1,4
Рівненська	963,6	657,3	127,5	130,8	11,8	3,7	11,9	10,7	9,9
Сумська	1740,1	1226,7	281,1	167,2	24,4	0,2	24,3	15,4	0,8
Тернопільська	1075,9	854,3	27,9	144,7	15,2	6,3	14,7	12,5	0,3
Харківська	2479,0	1927,0	119,5	308,7	49,5	13,9	34,0	24,7	1,7
Херсонська	2033,1	1776,8	10,4	155,7	26,6	–	31,0	22,7	9,9
Хмельницька	1604,2	1252,7	135,8	136,6	41,6	1,3	23,0	13,1	0,1
Черкаська	1487,2	1271,6	65,2	78,4	27,0	8,8	23,2	12,5	0,5
Чернівецька	482,3	331,7	41,0	68,3	29,4	–	6,0	5,5	0,4
Чернігівська	2125,4	1410,4	308,3	283,6	24,4	42,3	31,6	22,9	1,9
м. Київ	4,7	0,6	0,6	–	3,3	–	0,2	–	–
м. Севастополь	27,8	11,7	0,5	4,2	9,7	–	0,3	0,7	0,7
Україна	42 776,9	32 498,5	2411,5	5474,5	895,9	277,2	589,3	436,1	193,9

* Складено за даними [13].

Однак при цьому подрібнення і приватизація земельних часток (паїв) колишніми членами колективних сільськогосподарських підприємств не стали основою для розвитку осо-

бистого селянського чи фермерського господарства. Причиною такої ситуації є те, що близько 60 % власників земельних часток (паїв) – це мешканці сільської місцевості не-

працездатного віку, які не спроможні обробляти самостійно надану їм у власність землю. Тому не дивно, що нині земельні відносини в сільському господарстві в Україні набули орендного характеру, власники земельних часток (паїв) передали більше 2/3 від загальної кількості земельних ділянок в оренду сільськогосподарським підприємствам для ведення товарного сільськогосподарського виробництва [6].

Оренда землі як головна складова ринкових земельних відносин у сільському господарстві повинна сприяти ефективному господарюванню на землі. Тривалість орендних відносин неабияким чином пов'язана з намірами орендаря щодо бережного, раціонального та ефективного землекористування. У нашій державі терміни дії укладених договорів оренди різні, але згідно із Законом України «Про оренду землі» строк дії договору оренди землі не може перевищувати 50 років [3]. Станом на 01.01.2012 року частка укладених договорів оренди терміном до п'яти років становила 50,7 % загальної кількості договорів, а частка договорів понад десять років – лише 14,8 %. Отже, домінує короткотермінова оренда строком до п'яти років [8].

Короткотермінова оренда є негативним явищем, що свідчить про необґрунтоване інтенсивне використання наданих в оренду сільськогосподарських угідь суб'єктами підприємницької діяльності, які не задовольняють інтересів орендодавців і не забезпечують умов для раціонального використання та охорони ґрунтів і дотримання вимог сівозмін. Короткотермінова оренда розрахована на одержання прибутків без додаткових

капіталовкладень у поліпшення якості сільськогосподарських земель.

Варто зазначити, що в умовах договору не фіксуються питання щодо контролю якості ґрунтів орендованої земельної ділянки як на момент передачі земельної ділянки в оренду, так і при її поверненні. Відсутні також фінансові механізми компенсації при погіршенні якості ґрунту та стимулювання раціонального використання сільськогосподарських земель. Тому за таких умов необхідність законодавчого забезпечення контролю при регулюванні орендних відносин стосовно земельних часток (паїв) очевидна.

Питання використання, відтворення й охорони земельних ресурсів набули державного значення і потребують посиленої уваги органів державної влади й органів місцевого самоврядування. Так, прийняттям Верховною Радою України Закону «Про державний контроль за використанням та охороною земель» [2], було сформовано основу правової системи, що має забезпечити ефективний контроль за раціональним використанням, відтворенням і охороною земельних ресурсів.

Відповідно до названого Закону визначено повноваження спеціального органу виконавчої влади з питань земельних ресурсів у сфері державного контролю за використанням та охороною земель. Справи про адміністративні правопорушення, пов'язані з недотриманням законодавства в сфері використання й охорони земель розглядають органи Держземінспекції при Державному агентстві земельних ресурсів України. Держземінспекція здійснює перевірку дотримання вимог земельного законодавства, а також ефективну

реалізацію державної політики у сфері охорони та раціонального використання земель [2].

Земельним кодексом України передбачено, що громадяни та юридичні особи несуть цивільну, адміністративну або кримінальну відповідальність за порушення земельного законодавства [5].

Одним із найважливіших напрямів державної земельної політики щодо регулювання використання земель є стандартизація та нормування в галузі охорони земель і відтворення родючості ґрунтів, які здійснюються шляхом прийняття узгодженої системи національних норм, нормативів та стандартів, спрямованих на забезпечення екологічної й санітарно-гігієнічної безпеки громадян визначенням вимог стосовно якості земель, допустимого антропогенного навантаження та господарського освоєння земель.

В Україні згідно зі статтею 165 Земельного Кодексу встановлюються у галузі охорони земель та відтворення родючості ґрунтів такі нормативи: оптимального співвідношення земельних угідь; якісного стану ґрунтів; гранично допустимого забруднення ґрунтів; деградації земель та ґрунтів [5].

За більш як два десятиріччя в нашій державі прийнято недостатню кількість стандартів і нормативів у галузі охорони земель і відтворення родючості ґрунтів. Найчастіше застосовуються стандарти й нормативи, прийняті органами влади колишнього СРСР ще в 60-80-х роках минулого століття. Тому нині важливими є перегляд застарілих стандартів та нормативів і, враховуючи регіональні особливості землекористування та міжнародний досвід, розро-

блення нових нормативних документів, які б сприяли сталому землекористуванню, створенню безпечних умов для приживання людей, збереженню й відтворенню ландшафтів країни.

Аналізуючи зарубіжний досвід регулювання використання та охорони земель можна зазначити, що держава активно бере участь у формуванні земельної політики, а законодавство встановлює певні права й обмеження на сільськогосподарське землекористування.

У 30-х роках минулого століття США опинилося в дуже загрозливому стані. Американські фермери внаслідок гонитви за прибутками розорали родючі степи і тим самим спричинили постійні пилові бурі та дефляцію ґрунтів. Усе це призвело до різкої деградації ґрунтів у найбагатших землеробських районах США. Тому уряд країни був змушений вжити термінових заходів із метою порятунку сільського господарства і доклав чимало зусиль до ґрунтозахисної освіти, екологічного виховання землекористувачів і для демонстрації прикладів ґрунтозахисного ведення господарства й фінансування ґрунтозахисних робіт і технологій. Досвід США показав, що державна земельна політика не може бути позбавлена елементів примусу. Службі охорони природних ресурсів, яка була створена в США, надано повноваження виявляти порушення встановлених загальнообов'язкових ґрунтозахисних обмежень, призначати штрафні та інші санкції, навіть із конфіскацією земельної власності чи примусового її продажу [12].

Країни Європейського Союзу для формування сталого землекористу-

вання віддають перевагу організованому моніторингу ґрунтів, який полягає в тому, щоб заздалегідь виявляти й запобігати забрудненню земель.

У земельному законодавстві Німеччини охорону ґрунтів вважають суспільним завданням держави та її громадян, тобто держава здійснює свою мету в галузі охорони ґрунтів, узгоджуючи її із заінтересованими неурядовими організаціями й громадянами. У цілому сільське господарство Німеччина розглядає як один з головних елементів екологічної безпеки країни і спрямовує свою діяльність на збереження сільськогосподарського потенціалу держави. Німецьке земельне право передбачає заборону подрібнення лісових і сільськогосподарських ділянок, відчуження їх із зміною цільового призначення та забезпечує розвиток високоефективного агропромислового виробництва [13].

У більшості розвинених країн продаж або інша передача сільськогосподарських земель для несільськогосподарських цілей майже скрізь потребує спеціального дозволу і в багатьох випадках жорстко лімітується та вимагає наявності професійних характеристик у власників земель.

В Італії, якщо фермер не забезпечує ефективного господарювання, то економічний обіг земель полягає у примусовій передачі в оренду (продажу) ділянки іншим користувачам.

У Франції ведеться державний контроль за земельними ділянками, що надходять на ринок із метою подальшого перепродажу. Це сприяє консолідації земель і збереженню їхнього цільового сільськогосподарського призначення.

В Японії переведення земель із сільськогосподарських у несільськогосподарські законодавством заборонено. Передбачено також зонування з розподілом території на сільськогосподарські та несільськогосподарські землі [1].

У деяких розвинених державах для ведення товарного сільськогосподарської виробництва потрібна ліцензія (Данія, Італія, Франція), і практично всі країни зобов'язують фермерів до ефективного та раціонального використання сільськогосподарських земель.

Таким чином, дослідження сучасного зарубіжного законодавства дає змогу окреслити основні можливі шляхи регулювання земельних відносин, застосування яких вплине на забезпечення раціонального й ефективного землекористування.

Висновки

Проаналізувавши стан використання земельних ресурсів, можна стверджувати, що за останні два десятиріччя він суттєво погіршився й у деяких випадках набув загрозливого характеру. Простежується постійне зростання споживацького ставлення до сільськогосподарських угідь, яке спрямоване тільки на одержання високих урожаїв сільськогосподарських культур. При цьому дедалі менше проводиться заходів щодо підвищення та збереження родючості ґрунтів. Сучасне законодавство України в сфері охорони земель, яке б мало контролювати всі ці негативні процеси, залишається фактично недійвим і характеризується відсутністю чітких норм (обов'язків) щодо забезпечення охорони земель. Єдиний захід, який обов'язково повинен здійснюватися

великими землевласниками та землекористувачами – це розроблення проектів еколого-економічного обґрунтування сівозміни, які часто не виконуються або не дотримуються. Власники землі й землекористувачі не зацікавлені у довготривалому збереженні продуктивних властивостей земель, оскільки це переважно особи літнього віку, які вже не будуть на них господарювати, їх цікавлять лише короткострокові доходи. З погляду «великого бізнесу», сільське господарство є проектом із короткотерміновими цілями, що має на меті одержання максимуму доходу в поточних роках без стратегічних планів на майбутнє.

Нині потрібно підходити до питань охорони земель із двох боків: по-перше, необхідно стимулювати власників земель і землекористувачів до впровадження землеохоронних заходів через механізм економічного стимулювання; по-друге, впливати на них через механізм оподаткування земель сільськогосподарського призначення (зокрема, дозволяти сплачувати фіксований сільськогосподарський податок та застосовувати пільговий режим оподаткування лише тим землекористувачам, які впроваджують заходи щодо родючості ґрунтів).

Слід максимально здешевити послуги з агрохімічного обстеження ґрунтів. Надавати їх під державну підтримку відповідним установам для того, щоб моніторинг стану ґрунтів був для власників землі та землекористувачів необтяжливим або безплатним, що слугуватиме для контролю стану родючості ґрунтів на постійній основі.

Більшість проблем охорони ґрунтів України треба розв'язувати із

застосуванням програмно-цільового підходу. Повинна бути розроблена програма, яка має передбачати як використання бюджетних коштів на забезпечення родючості ґрунтів, так і надходження коштів у вигляді санкцій та штрафів від тих землевласників і землекористувачів, які не вживають заходи щодо охорони ґрунтів. Потрібно впроваджувати в практику відшкодування втрат сільськогосподарського виробництва тими землевласниками та землекористувачами, які погіршили стан ґрунтів у процесі їх використання.

Уже тепер на державному рівні необхідно розробити заходи щодо обмеження подальшої інтенсифікації сільськогосподарства. Тому попри те, що сільське господарство нині є важливою галуззю економіки України та значним джерелом надходження коштів, подальша його інтенсифікація може мати багато негативних наслідків. Це й виснаження ґрунтів, вичерпання водних ресурсів і порушення екологічного балансу сільськогосподарських угідь навіть порівняно з радянським періодом.

Список літератури

1. Боклаг В.А. Зарубіжний досвід у сфері державного управління земельними ресурсами / В.А. Боклаг // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. – Х. : Магістр, 2011. – № 2. – С. 392–398.
2. Закон України «Про державний контроль за використанням та охороною земель»: прийнятий 19 червня 2003 року № 963-IV [Електронний ресурс] : Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/963-15>.
3. Закон України «Про оренду землі» : прийнятий 06 жовтня 1998 року № 161-XIV [Електронний ресурс] : Законодавство України. – Режим доступу:

<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/161-14>.

4. Закон України «Про охорону земель»: прийнятий 19 червня 2003 року № 962-IV [Електронний ресурс]: Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/962-15>.

5. Земельний кодекс України: прийнятий 25 жовтня 2001 року № 2768-III [Електронний ресурс]: Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.

6. *Корецький А.В.* Удосконалення правового регулювання охорони земель / А.В. Корецький // Економічні науки. – 2010. – № 6. – С. 204–210.

7. *Кудінов В.О.* Правове регулювання охорони земель: стан та перспективи / В.О. Кудінов // Підприємництво, господарство і право. – 2009. – № 11. – С. 104–107.

8. Офіційна інформація Державного агентства земельних ресурсів України: оренда земельних часток (паїв) у 2012 році в Україні [Електронний ресурс]: Законодавство України. – Режим доступу: http://www.dazru.gov.ua/terra/control/uk/publish/category?cat_id=97889.

9. *Роганін Ю.В.* Шляхи вдосконалення охорони земель на сучасному етапі земельних відносин / Ю.В. Роганін, В.І. Ремінний // Проблеми безперервної географічної освіти і картографії. – 2010. – № 12. – С. 182–186.

10. Про земельну реформу: Постанова Верховної Ради УРСР від 18 грудня 1990 року № 563-XII [Електронний ресурс]: Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/563-12>.

11. *Сайко В.Ф.* Наукові підходи щодо раціонального землекористування в умовах здійснення аграрної реформи / В.Ф. Сайко // Вісн. аграр. науки. – 2000. – № 5. – С. 5–10.

12. Служба охорони ґрунтів України: актуальність, функції, перспективи / В.В. Медведєв, С.Ю. Булигін, О.Г. Тараріко, В.І. Бураков // Агрохімія і ґрунтознавство (Спец. вип. до V з'їзду УТГА). – Ч.1. – Х., 1998. – С. 11–15.

13. *Третяк А.М.* Землевпорядне проектування: теоретичні основи і територіальній землеустрій / А.М. Третяк. – К.: Вища освіта, 2006. – 528 с.

14. Фондові дані Державного агентства земельних ресурсів України: форма 6-зем. державної звітності станом на 01.01.2013 року. [Електронний ресурс]: Законодавство України. – Режим доступу: <http://www.dazru.gov.ua>.

15. *Черпіцький О.З.* Еколого-економічні механізми захисту земельних ресурсів від деградаційних процесів у ринкових умовах / О.З. Черпіцький, Д.С. Добряк. – К.: Урожай, 2007. – 144 с.

***

Проанализировано состояние использования земельных ресурсов, освещены главные проблемы правового регулирования охраны земель сельскохозяйственного назначения в современных условиях. Предложено усовершенствование нормативно-правовых основ рационального использования и охраны земель.

Ключевые слова: земельные ресурсы, земли сельскохозяйственного назначения, охрана земель, рациональное использование земель.

***

The state of land use was analyzed, the main problems of legal regulation of agricultural land in present conditions were highlighted. The improvement of the legal principles of rational land use and protection was offered.

Keywords: land resources, agricultural land, land protection, rational land use.